

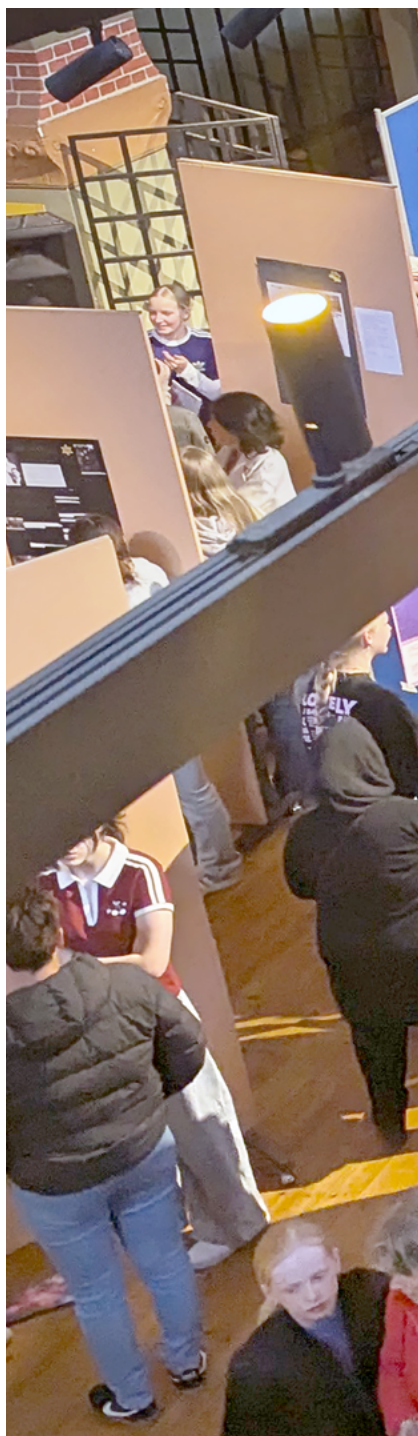
DOCENTEN AAN HET WOORD

Hoe leer je leerlingen dat geschiedenis niet één verhaal is, maar bestaat uit talloze verhalen, perspectieven en stemmen? Acht docenten uit het hele land vertellen hoe zij meerstemmigheid vormgeven in hun lespraktijk.

Veel docenten benadrukken dat meerstemmigheid begint bij het doorbreken van het zwart-witdenken over goed en fout. Zo laten geschiedenisdocenten **Koos** en **Joeri** op het CSG Wessel Gansfort in Groningen hun leerlingen zien dat de oorlog niet alleen draaide om helden en slechteriken. “De meeste mensen probeerden gewoon te overleven”, zegt Koos. “Dat inzicht willen we ze echt meegeven.”

GELAAGDHEID

Ook geschiedenisdocent **Wesley** van het Van Maerlant Lyceum in Den Bosch kiest bewust voor die gelaagdheid. In zijn lessen

over de Tweede Wereldoorlog gebruikt hij het stripboek *De Zoektocht*. Hierin worden aan de hand van de belevenissen van een fictieve familie tijdens de Duitse bezetting de belangrijkste feiten over de Holocaust verteld. Tijdens het lezen werkt Wesley met vier rollen: slachtoffers, daders, omstanders en helpers. “Zo ontstaat vanzelf een gesprek. Iedereen kent dezelfde personages, dus iedereen heeft er een mening over. Dan komt die meerstemmigheid tot leven.”

Pabo-docent **Hans** van de Hogeschool Rotterdam herkent dat proces. Hij vertelt hoe zijn eigen perspectief verschoof na een studiereis naar vernietigingskamp Sobibor. “Ik was altijd gefocust op de slachtoffers,” zegt hij, “tot ik leerde over de gelaagdheid van ouderschap en de meerwaarde van het behandelen hiervan.” Sindsdien laat hij studenten alle kanten zien: slachtoffers, omstanders én daders. “Ik vertel bijvoorbeeld het verhaal van een Duitse gevangenisbewaarder die in de jaren dertig bevriend raakte met een Joodse gevangene, hem hielp ontsnappen, en later zelf tientallen Joodse kinderen vermoordde.” Het verhaal roept altijd stilte op. “Studenten zeggen dan: ‘Dat had mijn vader kunnen zijn.’”

Ook **Joël** van het Christelijk Lyceum in Apeldoorn gebruikt persoonlijke verhalen om leerlingen te laten nadenken over morele keuzes. Zo gebruikt hij de casus van een zeventienjarige jongen die zich aansluit bij de SS onder druk van zijn NSB-gezinde vader. “Dan vraag ik: is die jongen schuldig of niet? Leerlingen komen dan altijd snel met het antwoord dat het een domme keuze van hem was. En dan

MEERSTEMMIGHEID BETEKEN DAT JE HET **PERSPECTIEF** DURFT TE **DRAAIEN**

begint het gesprek. Want wij kijken naar de geschiedenis met de kennis van nu, maar hij kon dat niet. En dan zie je ze denken.”

LOKALE GESCHIEDENIS

Verschillende docenten benadrukken dat het goed is om gebruik te maken van lokale verhalen. Zo ontwikkelden Koos en Joeri in samenwerking met collega Johannes van het vak Technologie en Toepassing (T&T) en een externe organisatie een project waarin leerlingen lokale geschiedenis en digitale technologie combineerden.

Met behulp van een app met *augmented reality* konden leerlingen plekken in de stad Groningen scannen en daar zelfgemaakte historische content aan koppelen. Ze werkten met bronnen uit het Groninger Archief en verdiepten zich in verschillende thema's. “Je kon op de Grote Markt bijvoorbeeld zien wat daar tijdens de oorlog is gebeurd”, vertelt Joeri. “Leerlingen plaatsten filmpjes, foto's en teksten bij plekken in de stad. Zo zagen ze zelf hoe complex de oorlog was.”

Het project maakte diepe indruk. Koos herinnert zich een moment waarop leerlingen onderzochten waar de naam van de in het centrum gelegen Naberpassage vandaan komt. “Ze ontdekten dat die vernoemd is naar een verzetsman die door de Duitsers was gegijzeld in het Scholtenshuis. Hij was zo bang dat hij anderen zou verraden dat hij uit het raam sprong. De leerlingen vertelden dat verhaal thuis aan hun ouders, die dat niet wisten. Dan zie je hoe geschiedenis generatie-overstijgend gaat leven.”

VERHALEN VAN BUITEN NEDERLAND

Meerstemmigheid betekent ook ruimte maken voor stemmen die in traditionele geschiedschrijving vaak ontbreken. Hans merkt dat geschiedenisboeken vooral het westerse perspectief vertellen.

“Dat probeer ik te doorbreken”, zegt hij. Een voorbeeld dat hij vaak gebruikt, is Columbus Day in de Verenigde Staten. “Dat is voor veel Amerikanen een feestdag”, vertelt hij. “Maar ik vraag mijn studenten: is dat ook een feest voor de inheemse bevolking? Of voor de nazaten van tot slaaf gemaakten? Meerstemmigheid betekent dat je het perspectief durft te draaien.”

Diezelfde benadering gebruikt hij in zijn lessen over het koloniale verleden. “De geschiedenis die we leren is nog steeds erg wit”, zegt Hans, “dat probeer ik te veranderen. We hebben het niet alleen over Columbus of Marco Polo, maar ook over Ibn Battuta, een ontdekkingsreiziger uit Marokko die meer van de wereld heeft gezien dan Marco Polo ooit deed.” Volgens Hans heeft dat directe impact op zijn studenten. “Als ik dat vertel, zie je studenten met een migratieachtergrond opveren”, zegt hij. “Dan hoor ik: ‘O, ze hebben het ook over mij.’”

Die houding wil hij zijn studenten meegeven: dat ze straks in hun eigen klas kinderen uit allerlei achtergronden helpen hun eigen geschiedenis te herkennen. “Een leerling uit Suriname heeft misschien andere verhalen over slavernij gehoord dan wat er in het schoolboek staat. Geef dat kind een stem. Laat hem of haar dat verhaal vertellen. Dan wordt geschiedenis pas echt betekenisvol.”

Leerlingen van het CSG Wessel Gansfort in Groningen presenteren in de plaatselijke synagoge de eindresultaten van hun project, waarin ze struikelstenen uit de buurt tot leven brachten.

Aardrijkskundedocent **Michael** van het Pax Christi College in Druten ziet iets vergelijkbaars in zijn lessen. “De kerndoelen zijn heel eurocentrisch geschreven”, zegt hij. “De Tweede Wereldoorlog wordt nog steeds vanuit één perspectief verteld. Je leest bijna nooit hoe het Caribisch deel van Nederland de Tweede Wereldoorlog beleefde, terwijl dat óók Nederland is.” Hij probeert dat te corrigeren door koloniale structuren bespreekbaar te maken en zijn eigen familiegeschiedenis te delen. “Mijn overgrootmoeder kwam uit Suriname. Mijn oma moest als kind Nederlandse plaatsnamen leren — plekken waar ze nooit geweest was. Dat zij Nederlands leerde, terwijl de buurlanden Spaans of Portugees spreken. Ik wil laten zien dat deze koloniale keuzes nog steeds invloed hebben.”

Ook Joël benadrukt het belang van vergeten verhalen. Als lid van het herdenkingscomité 30 juni – 1 juli in Arnhem leerde hij hoe belangrijk het is om de lokale slavernijgeschiedenis zichtbaar te maken. “Mensen beseffen nu pas dat slavernij niet alleen in Amsterdam of Zeeland speelde, maar ook bijvoorbeeld in Gelderland. Hoe meer perspectieven je hoort, hoe beter het beeld wordt.”

VAN VERLEDEN NAAR HEDEN

Veel docenten zoeken actief naar manieren om verleden en heden met elkaar te verbinden. **Judith**, docent Mens & Maatschappij op het Terra vmbo in Emmen, gebruikt het verleden om leerlingen te laten nadenken over actuele thema's als nationalisme, racisme en vrijheid. “Ik vind het belangrijk dat leerlingen leren dat je een mening mag hebben, maar dat die gebaseerd moet zijn op feiten, en dat je anderen met respect behandelt.”

DE KERNDOELEN ZIJN HEEL EUROCENTRISCH GESCHREVEN

Ze nodigt gastsprekers uit met uiteenlopende achtergronden, zoals slachtoffers, kinderen van daders en veteranen. “Wat zij vertellen maakt veel indruk. Een veteraan vertelde eens hoe pijnlijk hij het vond om te zien dat de Nederlandse vlag op de kop hangt. Leerlingen schrokken daar wel van.”

Pauline, docent Levensbeschouwing op het Emmauscollege in Rotterdam, ziet het begrip ‘vrijheid’ als schakel tussen verleden en heden. “Leerlingen denken vaak dat vrijheid vanzelfsprekend is, maar dat is het niet. Het is een luxe dat je hier alles mag zeggen en geloven.” Ze gebruikt haar eigen verhaal om te laten zien dat identiteit gelaagd kan zijn. “Een docent is nooit neutraal. Je kunt wél transparant zijn over waar je staat. Een groot deel van mijn Joodse familie is vermoord in Auschwitz en Sobibor. Tegelijk ben ik christelijk en loop ik mee in rode-lijn-demonstraties. Dat zorgt bij leerlingen soms voor kortsluiting. Ze denken: hoe kan dat allemaal samengaan? En dat is precies de boodschap die ik wil meegeven: het leven is niet zwart-wit.”

LUISTEREN

Meerstemmigheid vraagt om luisteren: naar anderen én naar jezelf. Pauline gebruikt in haar lessen de hermeneutische cirkel om leerlingen te laten ontdekken waar hun eigen perspectief vandaan komt. “Je hebt je eigen horizon, de ander ook. Waar raken die elkaar? Dáár ontstaat groei.”

Ook Judith ziet dat luisteren als fundament. “Het begint in het klein”, zegt ze. “In hoe we in de klas met elkaar omgaan. Mag iedereen zichzelf zijn? Wordt ieder-

een gehoord?” Op haar school wordt duidelijk zichtbaar dat naar elkaar luisteren soms heel lastig kan zijn. “We zitten in een regio waar veel speelt”, vertelt ze. “Een deel van mijn leerlingen komt uit Ter Apel, bekend van het aanmeldcentrum voor vluchtelingen. We hebben leerlingen die zich in hun eigen dorp niet veilig voelen. Sommige leerlingen kunnen daar genuanceerd over praten, andere niet. Je merkt hoe emoties meespelen, omdat ze de gevolgen letterlijk zien in hun eigen omgeving.”

De gesprekken daarover vragen daarom om zorgvuldigheid. “Je wilt niemand buitensluiten, maar je wilt ook niet meegaan in uitsluiting”, legt ze uit. “Soms komen er harde uitspraken, ingegeven door wat ze thuis horen of online zien. Dan probeer ik ruimte te maken om te begrijpen waar dat vandaan komt, zonder dat het kwetsend wordt voor anderen.” Toch blijkt het soms ook eenvoudigweg te complex om het gesprek te voeren.

Joël benadrukt dat luisteren niet betekent dat je alles goedkeurt. “Je kunt zeggen dat er in Gaza sprake is van genocide, zonder dat je tegen Israël of Joden bent. Het gaat om wat er gebeurt, niet om wie er tegenover wie staat. Dat onderscheid is belangrijk om te leren.”

ACTUELE SPANNINGEN

Steeds meer docenten merken dat maatschappelijke verharding hun klaslokaal binnenkomt. Waar gesprekken vroeger over feiten gingen, draaien ze nu vaker om standpunten en emoties. “Elke week haal ik hakenkruizen van tafels”, vertelt Joël. “Tien jaar geleden was dat zeldzaam. Nu lijkt het iets gewoons geworden.”

JE HOORT DE OUDERS DOOR DE LEERLINGEN HEEN PRATEN

Zulke momenten gebruikt hij om het gesprek aan te gaan, vaak via de actualiteit. “Ik begin een les met iets wat in het nieuws is, bijvoorbeeld een uitspraak van een politicus of wereldleider. Leerlingen vragen dan wat mijn mening is. Ik zeg meestal: die doet er minder toe. Ik geef jullie informatie zodat jullie zélf een mening kunnen vormen.”

Die strategie helpt, maar makkelijk is het niet. “Leerlingen nemen de toon van het publieke debat over”, zegt Joël. “We horen in debatten politici zonder boe of bah over ‘remigratie’ spreken. Dat is gewoon een verkapt woord voor ‘deportatie’. Tien jaar geleden kon je dat niet zeggen zonder ophef. Nu lijkt het normaal.”

Ook Michael herkent dat geluid. “Je hoort de ouders door de leerlingen heen praten”, zegt hij. “Zeker rond verkiezingstijd. Dan komen er meningen die rechtstreeks van thuis komen, vaak ongenueanceerd. Dan is het zaak om rustig te blijven en te zeggen: laten we even bij de feiten blijven.”

Wesley merkt dat sociale media daar nog een extra laag aan toevoegen. “Leerlingen weten van alles, maar niet altijd wat klopt. Soms stellen ze vragen over filmpjes die ik nog nooit heb gezien. Dan zeg ik eerlijk: dat weet ik niet. Maar het is goed dat ze verder kijken dan hun neus lang is. Dat vraagt wel om kritisch denken.”

Volgens Pauline is de oplossing niet om neutraal te blijven, maar om open te zijn over je positie. Ze benadrukt dat leerlingen die duidelijkheid waarderen, juist omdat het eerlijkheid uitstraalt. Toch is die openheid soms spannend.

Tips uit de klas

Wie met meerstemmigheid aan de slag wil in de klas, begint volgens de docenten bij kleine, concrete stappen. Docenten hoeven niet meteen het hele roer om te gooien. Koos en Joeri raden aan om dicht bij huis te beginnen: gebruik regionale bronnen, lokale archieven en verhalen uit de eigen omgeving. “Als leerlingen zich kunnen verhouden tot wat ze leren, blijft het hangen”, zegt Koos. Hun ervaring leert ook dat samenwerking met andere vakken het verschil kan maken. “Zo kun je diepgang creëren zonder extra lestijd”, vult Joeri aan.

Judith benadrukt hoe belangrijk het is om te zorgen voor een veilige gespreksomgeving voordat gevoelige thema's aan bod komen. Ze kiest bewust haar momenten. “Je wilt dat iedereen zich veilig voelt”, zegt ze. “Soms voer je het gesprek, soms wacht je beter even.”

Wesley raadt collega's aan om af te durven wijken van de methode. “In schoolboeken staat vaak wat er gebeurde, maar niet wat het betekende. Ga op zoek naar bijzondere verhalen.” Ook Hans geeft aan dat docenten zich moeten blijven voeden met verschillende perspectieven. “Lees niet alleen de bekende namen, maar ook de schrijvers die tegen de gevestigde verhalen in gaan.” Joël deelt deze mening. “Ga eens voor een ander verhaal, onbekende geschiedenissen die bij de leerlingen nieuwe vragen oproepen.”

Michael onderstreept dat meerstemmigheid ook vraagt om structuur. “Respect is niet onderhandelbaar”, zegt hij. Gesprekken over gevoelige onderwerpen kunnen alleen plaatsvinden binnen duidelijke kaders. Hij stimuleert leerlingen om actuele bronnen te vergelijken met wat er in het boek staat: klopt dit nog? “Laat ze zien dat kennis verandert, dat perspectieven verschuiven.” ■